

Till

Regeringskansliet

Kulturdepartementet

Enheten för kultur och kulturmiljö

E-post: ku.remissvar@regeringskansliet.se,

kopia: ku.kkm@regeringskansliet.se

Diarienumr: Ku2023/01093

Stockholm 2 april 2024

KLYS remissyttrande över kultursamverkansutredningens slutbetänkande *Kultursamhället – utvecklad samverkan mellan stat, region och kommun, SOU 2023:58* (dnr Ku2023/01093)

INLEDNING

KLYS – Konstnärliga och Litterära Yrkesutövares Samarbetsnämnd – utgör en samlad röst för Sveriges professionella kulturskapare i kultur- och konstnärspolitiska frågor och företräder via sina 14 medlemsorganisationer nästan 30 000 yrkesverksamma kulturskapare i Sverige. Dessa arbetar som bl a författare, dramatiker, journalister, bild- och formkonstnärer, musiker, kompositörer, tonsättare, regissörer, skådespelare, filmskapare och dansare. Organisationerna samarbetar inom KLYS i frågor som rör kulturskapares villkor, t ex konstnärspolitik, upphovsrätt, arbetsmarknad, trygghetssystem och yttrandefrihet. KLYS arbete bedrivs numera både på nationell, regional och kommunal nivå, varför kultursamverkansmodellen är särskilt viktig för oss att bevaka.

KLYS har ända sedan kultursamverkansmodellen infördes arbetat med att bevaka framtagandet av regionala kulturplaner, samordna de olika konstområdena som ingår i samverkansmodellen, balansera olika parter intressen kopplat till konstnärspolitiska perspektiv, identifiera åtgärdsbehov och föreslå strategier, prioriteringar och insatser för att stärka och formalisera kulturskaparnas inflytande i de regionalpolitiska processerna inom ramen för samverkansmodellen. Eftersom endast några få av KLYS medlemsorganisationer, vid sidan av KLYS samlade remissarbete, skriver egna remissyttranden över de regionala kulturplanerna, är KLYS centrala samverkansarbete och det konstområdesövergripande perspektivet särskilt värdefullt.

KLYS har ett unikt konststartsövergripande perspektiv och en kulturpolitisk överblick när det gäller bl a regional och kommunal kulturell infrastruktur. Vårt arbete inom ramen för kultursamverkansmodellen syftar till att skapa förutsättningar för professionella kulturskapare att bo, verka och utvecklas i landets alla regioner.

KLYS samverkansarbete har med åren i olika avseenden visat sig ha stor betydelse för professionella kulturskapare och deras organisationer, regionala kulturförvaltningar, centrumbildningar, statliga förvaltningar och parter i statens samverkansråd för kultursamverkansmodellen etc. De flesta av landets regioner, samt vissa större kommuner, samverkar med KLYS och våra medlemsorganisationer för att förbättra sitt dialogarbete med professionella kulturskapare inom olika konstområden. KLYS fungerar som en resurs för både regionala och kommunala kulturförvaltningar och kulturpolitiker i en

rad frågor som ligger till grund för att förbättra villkoren för professionella kulturskapare i Sverige. Detta har inte minst varit värdefullt under pandemiåren. Det gäller avtals- och arvodesrekommendationer, kulturell infrastruktur för kulturskapare, insatser för kompetensutveckling, kulturföretagande (kulturella och kreativa sektorn), riktlinjer för regionala dialoger med kulturskapare etc.

En stark, självständig och inkluderande kultursektor med goda villkor för yrkesverksamma kulturskapare i hela landet utgör en förutsättning för yttrandefrihet, jämställdhet, mångfald och konstnärlig kvalitet och är på så sätt också en garant för yttrandefriheten och demokratin i vårt land.

En av KLYS viktigaste frågor är att *principen om armlängds avstånd* används och värnas. Denna princip har skapats för att konsten ska kunna stå fri från politiska viljor och är av yttersta vikt för att konstnärlig frihet ska kunna upprätthållas och att demokratiska samtal ska kunna ske i samhället. Konstnärliga och kvalitativa bedömningar av offentligt finansierad konst och kultur ska inte göras av den politiska sfären utan av sakkunniga ämnesexperter, yrkesverksamma kulturskapare och konstnärliga ledare, t ex i särskilda referensgrupper. **Principen är viktig att utveckla och upprätthålla, inte minst på regional och kommunal nivå.** KLYS bevakar löpande regionernas och kommunernas främjande av konstnärlig kvalitet och mångfald inom kulturen, samt balansen mellan kultur-, närings- och aspektpolitik av olika slag.

KLYS vill påminna om att det i den konstnärspolitiska utredning¹ som presenterades våren 2018 konstateras att "förutsättningarna för konstnärer att etablera sig och verka i landets regioner behöver förbättras" – något som fortfarande år 2024 är aktuellt att beakta, inte minst mot bakgrund av pandemin, dess följdverkningar och den ekonomiska kris som nu pågår. Vi vill i sammanhanget också hänvisa till KLYS yttrande² över den sk återstartsutredningen³, samt till KLYS valprogram⁴, där KLYS anger sina prioriteringar för ett starkt kulturliv efter pandemin. Dessa dokument har bäring på såväl den nationella som den regionala och kommunala nivån – och belyser en rad konstnärspolitiska sakfrågor som blir än viktigare att beakta om kultursamverkansmodellen ska omfatta den kommunala nivån i högre grad än idag.

SAMMANFATTNING AV KLYS YTTRANDE ÖVER BETÄNKANDET

KLYS har tagit del av kultursamverkansutredningens slutbetänkande *Kultursamhället – utvecklad samverkan mellan stat, region och kommun (SOU 2023:58)* och vill härmed lämna följande synpunkter. Vid sidan av detta konstområdesövergripande och medlemsgemensamma remissyttrande har några av KLYS 14 medlemsorganisationer lämnat in egna yttranden där de redogör såväl övergripande som konstområdesspecifikt för sin syn på utredningens förslag. Vi vill därför också hänvisa till yttranden inlämnade av Dramatikerförbundet, Författarförbundet, Konstnärernas Riksorganisation och Svenska Fotografers Förbund för fördjupning av sakfrågor inom deras respektive konstområden.

¹ *Konstnär – oavsett villkor?*, SOU 2018:23, sid 406

² <https://klys.se/wp-content/uploads/2022/02/KLYS-yttrande-over-Aterstartsutredningen-SOU-2021-77.pdf>

³ Från kris till kraft; SOU 2021:77

⁴ https://klys.se/wp-content/uploads/2022/02/2202_KLYS_Valprogram2022_A4_final-2.pdf

Kultursamhället (SOU 2023:58) är en i KLYS ögon ambitiöst utförd genomlysning av både kultursamverkansmodellen i sig och landets övergripande kulturpolitik inom flernivåstyrningen. KLYS välkomnar att modellen till stora delar nu har utretts mer ingående och att en ny lag och en uppdaterad förordning föreslås. Vi ser emellertid en del brister i analysen, som vi återkommer till nedan, men vi finner det positivt över lag att professionell konst och kultur samt yrkesverksamma kulturskapare framhålls i beskrivningen och betonas i både lag och förordning.

KLYS tillstyrker i princip lagförslaget om samverkan på kulturområdet mellan stat, regioner och kommuner; särskilt att det tydligt regleras att samråd ska ske med professionella kulturskapare vid framtagande och vid ändringar av regionala och kommunala kultursamverkansplaner.

Övergripande risker med förslagen

KLYS ser tyvärr en rad övergripande risker med förslagen i betänkandet, som vi bedömer kan leda till:

- ökad ojämlikhet i utbud och konstnärlig kvalitet i olika regioner
- ökad obalans i kulturlivets ekosystem, vilket i sig kan försvaga finansieringen av professionell kultur
- ökad byråkrati i kultursektorn, vilket går på tvärs mot utredningens tilläggsdirektiv och riskerar att ta ekonomiska resurser i anspråk, som annars skulle finansiera konst- och kulturskapande

Vi delar inte heller utredarens bedömning att de reformer som föreslås innebär oförändrade kostnader totalt sett för stat, region och kommun. **Förslagen måste, om de genomförs, motsvaras av kraftigt ökade ekonomiska resurser till kultursamverkansmodellen, inte minst från den statliga nivån.** Vi är kritiska till att uppräkningsanslaget för den regionala kulturen avskaffas från 2024 och menar att **den årliga uppräkningsanslaget behöver återställas.**

Vidare anser vi att en del av utredningens lägesbeskrivningar och analyser har brister och att viktiga konstnärspolitiska perspektiv är åsidosatta. Precis som i den utredning som ligger till grund för kultursamverkansmodellen, *Spela samman* (SOU 2010:11), borde den aktuella utredningen ha tydliggjort att statens stöd till regional kulturverksamhet bl a **bör syfta till att ge möjligheter för kulturskapare i hela landet att arbeta och utveckla sitt konstnärskap** (jfr s. 63 p 3 i SOU 2020:11).

Kulturskaparnas roll och produktionsperspektiven

Något av det viktigaste i en välfungerande kulturell infrastruktur är goda förutsättningar för ett ständigt inflöde av ny konst och kultur. De som skapar och förmedlar professionell konst och kultur utgör grundläggande delar av kulturlivet i regionerna. KLYS menar att **de yrkesverksamma kulturskaparnas perspektiv trots detta inte har beaktats i tillräckligt hög grad i utredningen**, som tycks fokusera mer på kulturkonsumtion och tillgång till kultur och samverkansförvaltning, än på förutsättningarna för konstnärliga produktionsvillkor i regional och kommunal infrastruktur.

För att samverkan i regionernas och kommunernas kulturliv ska fungera väl behöver det finnas **stabla strukturer för professionella kulturskapare inom alla konstområden.** Det måste vara tydligt för politiker och förvaltningar vilka olika former av behov och finansiering som olika slags aktörer i kulturlivet har. **Kulturskaparnas avgörande roll i samhället, liksom i samverkansmodellen, måste definieras och fastslås tydligare än vad som görs i nuvarande förslag.**

Saknas en fördjupad konsekvensanalys

Om utredningens förslag blir verklighet kommer det sannolikt att innebära en genomgripande förändring av modellens funktion och syfte, vilket kan få både positiva och negativa konstnärspolitiska följder på olika nivåer. KLYS efterlyser därför **en mer fördjupad konsekvensanalys av hur den kulturella infrastrukturen och kulturskapares villkor i regioner och kommuner kan komma att påverkas i praktiken och på längre sikt**. En så pass stor strukturförändring som nu föreslås måste i mycket högre grad väga in yrkesverksamma kulturskapares intressen för att ett kultursamhälle i ordets rätta bemärkelse ska kunna upprätthållas.

Konstnärlig frihet och armlängds avstånd

Att genom lag värna konstnärlig frihet på regional och kommunal nivå är i sig ett välkommet komplement till nuvarande tryckfrihets- och yttrandefrihetslagar. Det **kommer kunna bidra till att skäligen ersättningar och principen om armlängds avstånd tillämpas och dokumenteras i större utsträckning i regioner och kommuner**. KLYS vill understryka att den konstnärliga friheten framför allt är beroende av goda villkor för kulturskapare och konstnärliga verksamheter, och här bör regioner och kommuner ta ett sitt ansvar.

Risker med ett breddat kulturbegrepp

Förslagen om samverkansmodellens nya inriktning med ett breddat kulturbegrepp och ”mer till fler”-ambitioner, vilket bl a framgår i 5 § i förslaget till ny förordning, **riskerar att marginalisera den professionella konstens och de professionella kulturskaparnas roll** och inflytande i landets regioner och kommuner, vilket troligen kommer att påverka tillgången till konst och kultur högst negativt.

Kommunernas roll

KLYS ställer sig även frågande till hur regioner och kommuner, utan en generellt och långsiktigt stärkt finansiering av kulturen, i praktiken ska kunna arbeta mer konstnärspolitiskt inom modellen. Med ambitionen om minskad administration på alla nivåer kan det till exempel finnas risk för medels- och kompetensbrist i mindre kommuner, och därmed för instrumentella eller på andra sätt sakpolitiskt snäva prioriteringar av insatser eller resursfördelning till kultur och konst kommunalt och lokalt.

Förslaget om kultursamverkansplaner

Tydliga gränsdragningar mellan professionell kultur och andra delar av kulturlivets ekosystem tror vi är viktiga att vårda. Det oroar därför KLYS att det inte presenteras något sakligt tydligt ramverk för de så kallade *kultursamverkansplaner*, som föreslås att tas fram mellan regioner och kommuner. De nya planerna ska endast behöva beskriva planerad verksamhet, och de kräver inte som dagens kulturplaner åtagande att den statsfinansierade verksamheten ska följa de kulturpolitiska målen. Nya verksamheter kan alltså tas in utan att knytas till något mål för kulturpolitiken. KLYS ser en risk att **en reformerad samverkan i modellen således skulle innebära att det tas fram vagare och mindre genomarbetade samverkansplaner än dagens kulturplaner och -strategier**. Vi tror att **konstnärliga perspektiv då kan komma att hamna än mer i skuggan av andra perspektiv och samhällsintressen i det föreslagna kultursamverkansplanarbetet**.

KLYS oroas också över att **den demokratiska process** som idag kringgärdar kulturplanarbetet kan komma att **försvagas genom att politiskt beslutade kulturplaner som brukar remitteras till berörda aktörer på kulturområdet ersätts med icke-politiskt beslutade kultursamverkansplaner utan remittering**.

KLYS SYNPKTER PÅ UTREDNINGENS AVSNITT OCH FÖRSLAG

7 Det fria kulturlivet och kulturskaparna

7.2 De professionella kulturskaparna

KLYS välkomnar att de professionella kulturskaparna som begrepp används och har getts en egen avsnittsrubrik i utredningens betänkande. Vi kan dock tycka att beskrivningen av kulturskaparna definitionsmässigt blir något förvirrande för läsaren och för analysen som helhet. **Att på ett delvis ihopblandat vis redogöra för det fria kulturlivet och de yrkesverksamma kulturskaparna orsakar bitvis en otydlighet.** Enskilda kulturskapers verksamheter är grundläggande för ett levande kulturliv och kulturskapare behöver beaktas som en egen grupp, även då de ingår i det så kallade fria kulturlivet.

Det är viktigt att det är tydligt gällande medelsfördelning till enskilda kulturskapare respektive till det fria kulturlivet, eftersom dessa har olika funktioner, behov och förutsättningar i kulturens ekosystem. I de nationella kulturstödsystemen blir dessa olikheter uppenbara. Konstnärsnämnden är den myndighet som på statlig nivå ansvarar för genomförandet av statens konstnärspolitik och därmed för fördelning av stipendier och bidrag till enskilda konstnärer/kulturskapare. Kulturrådet är den myndighet som har i uppdrag att fördela medel till organisationer, institutioner och verksamheter inom det fria kulturlivet. (Jfr våra synpunkter i avsnitt 10.5 nedan, där vi kommenterar förslaget om en sammanslagning av dessa myndigheter och vilka risker vi menar att en sådan medför.)

Det är även viktigt att lägesbilden är rätt när det gäller stipendier och bidrag som fördelas av regioner och kommuner. Regioner utanför storstadsregionerna fördelar stipendier till förhållandevis få enskilda kulturskapare per år. **För att professionella kulturskapare ska kunna vara verksamma i hela landet har därför nationella stödordningar, som t ex Konstnärsnämndens statliga stipendier och bidrag, en fundamental betydelse.**

Det är enligt KLYS avgörande med en konstnärspolitisk analys inför en eventuell förändring av kultursamverkansmodellen. Enligt 2 § i författningsförslaget är syftet med samverkan att bidra till ett rikt och varierat kulturliv i hela landet. Som utredningen skriver är goda förutsättningar för yrkesverksamma kulturskapare en nödvändig utgångspunkt för att skapa ett kulturliv som präglas av hög kvalitet och mångfald. **Arbetet med att stärka kulturskapers villkor är vidare en av de grundläggande insatserna för att värna den konstnärliga friheten, öka jämställdheten i kulturlivet och bidra till det kulturpolitiska målet om breddat deltagande.**

8 Ett föränderligt kulturliv

Kapitel 8 innehåller i KLYS ögon en rad intressanta observationer som utredningen har gjort när det gäller kulturlivets ekologi och sambanden mellan arrangörer, kulturskapare, institutioner, amatörcultur och publik. I avsnittet *8.5 Utvecklingsperspektiv* välkomnar vi att det professionella kulturlivets förutsättningar lyfts fram, men ser en brist i att utredningen i samma andetag missar att nämna vikten av det ideella kulturlivets strukturer. Vi reagerar dessutom på detta svepande påstående om vilken roll **kulturpolitiken** spelar för kulturutvecklingen i regioner och kommuner:

”Det är egentligen bara [...] strukturen av kulturinstitutioner, som den traditionella kulturpolitiken fullt ut rör över.” (s. 197)

Att hävda detta visar på en snäv syn, menar vi. Det borde vara alldeles självklart att inse att såväl nationell, regional som kommunal kulturpolitik kan råda över hela kulturlivet sammantaget, med alla dess former av aktörer och kulturell infrastruktur. Naturligtvis finner vi vissa nyanseringar i den övriga lägesbeskrivningen i avsnittet, men det finns ett grundläggande felslut för en korrekt analys.

Nästa steg för samverkan på kulturområdet

Utredningen tycks på det stora hela diskvalificera den samverkan som råder i modellen idag och förespråkar "en breddning av samverkansmodellen" (s. 199), och att nuläget sammantaget "motiverar att strukturen öppnas upp för nya kulturområden" (s. 198). **KLYS har dock erfarit att nuvarande modell genom åren redan har breddats i många avseenden** och att det sker en god utveckling regionalt inom olika konstområden, även om vi ser en generell strukturproblematik i hur det fria kulturlivet i gemen och de professionella kulturskaparna i synnerhet ska hanteras finansiellt och infrastrukturmässigt inom ramen för modellen.

Både viljan och kompetensen hos kulturförvaltningar och -politiker i landets regioner och större kommuner (samt i en rad mindre) har uppenbart stärkts i och med de hittillsvarande åren av samverkansmodell. **Vi ställer oss därför frågande till utredningens bild av läget och den uttalade ambitionen att öppna upp för nya kulturområden. Vi finner det otydligt vad utredningen konkret lägger in i begreppet kulturområde här.** Inom de nuvarande så kallade traditionella kultur- och konstområdena ser vi att ny konst och kultur ofta ges det utrymme som behövs, om än med vissa undantag. Det uppstår en semantisk förvirring med utredningens användning av ordet *kulturområde*. Är det hela kanske bara en definitionsfråga att lösa?

Som vi påpekar på flera ställen i detta yttrande tror vi att en övergripande **stärkt statlig finansiering** av modellen skulle lösa många av de knutar som utredningen identifierar. **Inom nuvarande modell bör då just "nästa steg för samverkan på kulturområdet" redan gå att genomföra till stora delar.**

9 Nya samverkansformer

Kultursamverkansmodellen har under sina hittillsvarande 13 år inneburit en relativt framgångsrik reform som har bidragit till att lyfta kultur- och konstnärspolitiska frågor i landets regioner och kommuner. Kulturområdet har kommit tydligare knytas till regional utveckling vid sidan av andra politikområden. **KLYS hade innan modellens införande farhågor om att kulturskapare skulle få stryka på foten i det regionala samverkansarbetet, men vi har sett en positiv utveckling genom åren med en ökad regional och kommunal kunskap om kulturlivets hela infrastruktur och bättre dialog med kulturskapare runt om i landet.** Detta har också på sina håll lett till att regional konstnärspolitik utvecklats på flera håll i landet.

Många regioner har med råge ökat sin kompetens i att förvalta och stödja kultur. Det finns i nuvarande modell en i våra ögon bra grund för en välfungerande samverkan mellan nationell och regional kulturfinansiering. Här handlar det om att **skjuta till väsentligt mer medel från statens sida – inte om att ändra administrativa arbetsätt.** De strukturella brister som KLYS ser i modellen hittills, är bl a hur de största kommunerna i landet inte har hörsammats på bästa sätt, och att Region Stockholm stått utanför modellen i alla år. Det är också problematiskt med regionernas så pass olika storlekar och varierande ekonomiska förutsättningar.

KLYS tillstyrker det generella behovet av att utveckla samverkan inom kultursamverkansmodellen för att göra den mer jämställd och behovsbaserad. Vad vi ifrågasätter är om en stor reform av

modellen behöver ha ett så **ensidigt byråkratiskt fokus på att gå från s k flernivåstyrning till flernivåsamverkan** när det redan idag inom ramen för nuvarande modell på de flesta håll i landet har utvecklats en nivåmässigt välfungerande kultursamverkan och inte en så hierarkiskt hård styrning som vissa har hävdat. En viktig aspekt, som vi menar att utredningen har missat när det gäller en reform av samverkan i denna modell, är att det föreligger en generell rättsosäkerhet för samverkansparterna, eftersom *samverkan*, som är i fokus för de flesta av utredningens förslag, inte har definierats ingående i sak.

Denna utredning har en nästintill enögd förvaltningsinriktning, vilket i sig blir kontraproduktivt när det gäller att på det stora hela utveckla landets kulturpolitik och kulturskapande. KLYS efterlyser ett reformgrepp som ser helheten i kulturlivet i högre grad; där kulturinstitutioner, kulturskapare, föreningsliv och andra delar av kultursektorn tydligare ses som reella samverkansparter. **Om vi ska hårdra det tycks utredningen ha fastnat i att gå i samma gamla kulturpolitiska utredningsfotspår som andra gjort** – detta trots en gedigen strukturell genomgång av dåtid och nuläge, vilket i sig torde ha kunnat skapa byggstenar till en kulturpolitisk reform av helt annat slag än vad som presenteras i det aktuella betänkandet.

Om det är något som bör reformeras i samverkansmodellen är det **hur kulturskaparnas villkor och kulturproduktion hanteras kulturpolitiskt i nivåsamverkan.** Det finns på allt för många håll i landets regioner och kommuner en syn på professionella kulturskapare och kulturaktörer i det fria kulturlivet som ett slags grädde på moset i kulturlivet vid sidan av stora institutioner, i stället för det fundament som det fria kulturlivet utgör för tillgången till kultur för medborgarna. Det blir märkligt att basunera ut tillgång och delaktighet (" eget skapande") som något av det viktigaste för ett lands kulturpolitik. **I kulturlivet är sådant som kulturproduktion, -tillgång, -delaktighet och -konsumtion intrikat sammanflätat – detta måste avspeglas mycket bättre i en flernivåsamverkan i en kultursamverkansmodell.**

9.1 Ett vidgat system för kultursamverkan

KLYS ser positivt på en lagstiftning på området, men ställer sig frågande till en del av innehållet i den lag som föreslås. På sidan 15 i lagens ändamål, 2 §, står det att:

"Syftet med samverkan på kulturområdet är att bidra till ett rikt och varierat kulturliv i hela landet. Samverkan ska främja allas möjlighet till kulturupplevelser, bildning och att utveckla sina skapande förmågor samt bidra till konstnärlig kvalitet och förnyelse."

KLYS är tveksamma till att man frångår den hänvisning som finns i nuvarande förordning att "fördelningen av statsbidraget ska bidra till att de nationella kulturpolitiska målen uppnås". **De nationella kulturpolitiska målen bör som helhet även fortsättningsvis vara utgångspunkt för en reformerad kultursamverkansmodell**, även om vi naturligtvis välkomnar att samverkan ska "bidra till ett rikt och varierat kulturliv i hela landet och till konstnärlig kvalitet och förnyelse."

Kommunerna i landet riskerar att få ännu mer olika förutsättningar att utveckla den offentligt finansierade kulturen, vilket kan öka ojämlikheten när det gäller tillgången till kultur. Kultursamverkansplanerna som föreslås ersätta nuvarande regionala kulturplaner ska inte behöva vara politiskt beslutade, och formerna för dessa nya planer är otydliga. **KLYS välkomnar att utredningen skriver in begreppet "professionella kulturskapare" i lagtexten, men det finns risker med att helt utesluta begrepp som "civilsamhället" ur formuleringarna, jfr 7 § i förordningen (2010:2012).**

I lagparagraferna 6 § och 8 § gällande regionernas och kommunernas ansvar står det: ”Statsbidrag som fördelas [...] ska främja en god tillgång till kulturverksamhet [...]” (s. 16)

KLYS noterar att det i lagparagraferna 6 och 8 för regionernas respektive kommunernas ansvar föreskrivs att det enbart handlar om att främja *tillgången till* kultur. **Kulturbegreppet kan således här tolkas på olika sätt. Såväl konstnärliga som kvalitativa aspekter saknas**, vilket gör att regioner och kommuner riskerar att sakna incitament för att främja konstnärlig kvalitet i sitt kulturutvecklingsarbete. KLYS saknar i paragraferna också ett produktionsperspektiv gällande konst och kultur, dvs. riktlinjer för att främja möjligheterna för att kulturen ska kunna *skapas* på bästa sätt.

Något som KLYS dock ser positivt på är att utredningen är **noga med att framhålla vikten av dialog mellan olika parter och i lagtextens 4 § så tydligt kräver att planer ska tas fram och ändras i samråd med det fria kulturlivet och de professionella kulturskaparna.**

9.2 Villkor för fördelning av statsbidrag

KLYS välkomnar att **respekt för konstnärlig frihet skrivs in i en lag om samverkan på kulturområdet som villkor för fördelning av statsbidrag**. Kulturens och konstens oberoende och självständighet är grunden för en välfungerande kulturpolitik.

Samtidigt aktualiserar lagkravet på konstnärlig frihet inom kultursamverkan **frågan om en portallag för kulturpolitiken** – skulle respekt för konstnärlig frihet annars bara gälla vid kultursamverkan?

Vi anser att den föreslagna lagtexten om att statsbidrag ”ska fördelas på ett sådant sätt att den konstnärliga friheten respekteras” är otillräcklig. I praktiken tycks det endast handla om att dokument ska tas fram som anger hur den konstnärliga friheten respekteras. Vi saknar här en skrivning som motsvarar betydelsen av principen om ”armlängds avstånd”, innebärande ett lämpligt avstånd mellan politiken och kulturverksamheternas innehåll, eftersom konsten måste vara fri. Det handlar om att särskilja roller och ansvar. Politiker skapar förutsättningar för kultur genom att exempelvis bestämma storleken på anslag. Men politiker ska inte lägga sig i innehållet i konstnärlig verksamhet, den bedömningen ska göras av personer med konstnärlig kompetens, t ex yrkesverksamma kulturskapare.

KLYS föreslår därför att **”konstnärlig frihet” kompletteras med en skrivning som på samma sätt som begreppet ”armlängds avstånd” förtydligar var gränserna går mellan politikens och experters ansvarsområden.** Det är också viktigt att det i texten lyfts in referenser till hur konstnärlig frihet tolkas internationellt relaterat till det som Sverige har anslutit sig till via sina olika konventionsåtaganden.

9.3 En breddad modell med en ny anslagsstruktur

Decentralisera det löpande verksamhetsstödet

Det är viktigt att det är tydliggjort att en stor del av medlen inom kultursamverkansmodellen är uppbyggda till landets kulturinstitutioner. En schablonmässig fördelning i modellen av verksamhetsstöden baserat på historiska nyckeltal, utan att det föreslås någon generell uppräknings av de statliga medlen inom modellen, innebär emellertid betydande risker för flexibiliteten i landets

kulturutvecklingsarbete regionalt och kommunalt. Ansvaret för att hantera kostnadsökningarna i det offentligt finansierade kulturlivet läggs i praktiken helt och hållet på regioner och kommuner som i sin tur måste skära i verksamheterna. I sista ledet blir det alltså medborgarna och besökarna, dvs. publiken som drabbas av sämre tillgång till kultur när de står inför ökade kostnader för att kunna ta del av kulturen och konsten – något som alltså går på tvärs mot en av utredningens hjärtefrågor. **En medelsfördelning enligt utredningens förslag leder alltså i realiteten till en konserverande samverkansmodell, som urholkar möjligheterna till förändring och utveckling i framtidens kulturliv. Därför avstyrker KLYS förslaget att verksamhetsstöden fördelas schablonmässigt efter historiska nyckeltal.**

Utgå från befintliga konst- och kulturområden

KLYS anser att de konst- och kulturområden som anges i förslaget till ny förordning 5 § p 1-6 är väl avvägda, och att förtydligandet i den första meningen om verksamhet *på professionell grund* inom dessa är välkommet. Vi ser dock problem med att de konst- och kulturområden som anges i förslaget breddas genom en så kallad slasktratt i sista meningen i 5 §, som innebär att statsbidrag "får användas för annan verksamhet på kulturområdet". Flera områden i modellen är redan nu helt underfinansierade, t ex professionell bild- och formkonst. Eftersom statsbidragen enligt utredningens förslag ska räckas till fler typer av verksamheter, måste ytterligare resurser, inte minst statliga, tillföras modellen för att möjliggöra detta. **Vi avstyrker därför förslaget till breddning om inte detta motsvaras av ökade anslag.**

Samlat sektorsbidrag till kommuner och nytt samverkansstöd

Sektorsbidragen uppgår idag till 400 mkr, vilket är förhållandevis blygsamt. De kan och ska inte ses som permanenta medel, och de kan både öka och minska med kort varsel beroende på vilken regering som styr.

KLYS vill i sammanhanget tillstyrka vikten av att utvecklingsbidragen behålls. De har stor betydelse för nya initiativ inom kulturområdet. Utvecklingsbidragen skulle enligt vår mening dock behöva stärkas upp ytterligare.

Hur förslaget om en kulturpåse i sak skulle påverka landets kulturliv är inte lätt att bedöma utifrån den beskrivning som betänkandet gör. **Det behövs göras en fördjupad konsekvensanalys.** En sådan påse behöver nog fördelas till landets samtliga kommuner. Behovet är stort i de mindre kommunerna som har sämre förutsättningar att ansöka om medel.

KLYS ser en risk för en generellt ökad förvaltningsmässig och kulturpolitisk administration i och med utredningens förslag om fyra sorters stöd (verksamhetsstöd, samverkansstöd, kommunbidrag och utvecklingsbidrag) i stället för dagens två. Det kan också försvåra för förtroendevalda att ta ansvar för helheten och göra välavvägda politiska prioriteringar, liksom det kan bli otydligare administrativa och beslutande roller på olika nivåer inom modellen, vilket då kräver *mer* samordningsarbete.

Nuvarande samverkansmodell må ha olika former av komplikationer för nivåsamverkan och stödordningar, men vi ser ändå ett inarbetat och fungerande system med en positiv utveckling för kulturutvecklingen regionalt; bl a ökat interregionalt samarbete i flera delar av landet, där faktiskt även konstnärspolitiken framhålls i sak. **Att utan väsentligt ökad statlig finansiering av modellen öppna upp för kommuner att fördela medel kan leda till ökad komplexitet i modellen, och till och med vissa motsättningar i stället för samarbete.**

Finansieringsfrågor

Det står inte klart vilka konsekvenser förslaget att ta bort Boverkets statsbidrag till icke-statliga kulturlokaler får för kulturlivet. Det behövs en konsekvensbeskrivning. Den ideella kultursektorn står för en stor del av kulturlivets fysiska infrastruktur runt om i landet. Riktade pengar till dessa områden bör inte tas bort. Boverkets kritik mot anslaget gäller dess ålderdomliga skrivningar i förordningen, inte stödet i sig. Verket har tvärtom föreslagit en fördubbling av anslaget, som är viktigt bl a för läns museers möjligheter att göra större investeringar. **KLYS avstyrker förslaget att ta bort detta stöd.**

Gestaltad livsmiljö och andra nya områden (jfr avsnitt 10.2 nedan)

Det finns generella risker med **att kulturområdet definitionsmässigt börjar omfatta andra politikområden och samhällsfrågor än det som ska inrymmas i kulturbegreppet och konstnärliga perspektiv**. KLYS ställer sig frågande till att utredningen vill öppna upp för nya områden, och att betänkandet så bestämt fokuserar på gestaltad livsmiljö som ett eget kulturområde i sig. Området omfattar ju yrkesmässigt olika sorters konstområden och arbetssätt, och traditionellt hör det till politikområdet samhällsbyggnad.

Det bör vara självklart att säkerställa att kulturpolitiken tar ansvar för kulturpolitiska frågor och att andra politikområden tar ansvar för sina frågor. Flera förslag gränsar till andra politikområden och det finns behov av att säkerställa en tydlig rollfördelning mellan politikområdena och en samverkan dem emellan. Det finns en risk att kulturområdet får bära gestaltad livsmiljö/film/kultur i skolan på egen hand, vilket försämrar måluppfyllelsen. **Eftersom kulturpolitiken i sig redan har snäva ekonomiska ramar, vill KLYS understryka att nya områden måste kopplas till nya medelstillskott om det nya området inte ska inkräkta på och ekonomiskt urholka befintlig verksamhet.**

9.4 Statens arbetsformer

KLYS **tillstyrker förslaget om att staten i kraft av Myndigheten för kulturanalys mer koncentrerat och med längre intervaller föreslås utvärdera effekterna av samverkansarbetet och redovisa skrivelser till riksdagen**. Både tematiska utvärderingar och helhetsbildsutvärderingar är välkomna. Däremot är vi **tveksamma till förslaget att lägga ner nuvarande samverkansstruktur inom det så kallade samverkansrådet**, där bl a Konstnärsnämnden medverkar som part, utan att på annat vis ersätta de olika expertparternas ansvarsområden och göra en bättre konsekvensanalys kring hur olika konstnärspolitiska perspektiv och sakfrågor kan komma att påverkas.

Vi ställer oss också frågande till att utredningen föreslår "att organisera samverkan ad hoc för att den ska bli mer behovsbaserad" (s. 227). Det är viktigt att en samverkansmodell har tydliga riktlinjer även för samverkan på statlig nivå. **"Ad hoc"-planerad samverkan på statlig nivå låter som ett godtyckligt arbetssätt och avstyrks av KLYS.**

9.5 Utvecklade dialogformer

KLYS välkomnar att utredningen vill se utvecklade dialogformer inom ramen för en reviderad kultursamverkansmodell. När det gäller de regionala kultursamverkansplanerna föreslås en lagreglering om att dessa ska tas fram och ändras i samråd med de professionella kulturskaparna. **KLYS tillstyrker ett sådant lagstöd.**

KLYS har länge arbetat med att stödja regionerna med – och ta fram förslag till best practice kring – hur dialog med yrkesverksamma kan ske i regionernas arbete med kulturplaner. Många regioner har också utvecklat framgångsrika kulturskaparsamråd och dialogformer med kulturskapare, ibland i enlighet med KLYS särskilda *Samrådsguide*, som tagits fram inom KLYS för att hjälpa regionerna på området.

KLYS delar utredningens bedömning att **den nationella dialogen kan utvecklas genom större fokus på de politiska träffarna**. Dialogarbetet inom modellen lär dock kompliceras mycket om kommunerna ska in som mer självständiga parter jämte regionerna. **Vi ser en risk för godtycke i urvalet av kommuner och formerna för dialogträffarna**. Det lär uppstå svårigheter för dialogansvariga på myndighetsnivå att bedöma hur en mängd olika sorters kultursamverkansplaner från hela landet ska hanteras dialogmässigt.

KLYS ser gärna att en myndighet som Kulturrådet bistås av expertis från kulturbranschens intresseorganisationer i olika sakfrågor. Vi föreslår därför att **även civilsamhället och de professionella kulturskaparna bjuds in till de dialoger som nu arrangeras på myndighetsnivå**. Konstnärspolitiska sakfrågor kan KLYS och KLYS medlemsorganisationer med fördel ge inspel till, liksom en organisation som Ideell Kulturallians skulle kunna bistå i frågor som rör till exempel arrangörsutveckling.

9.6 Kommuner med statsbidrag till institutioner

KLYS ser positivt på att en strukturförändring kommer till stånd som möjliggör för Region Stockholm att ingå i kultursamverkansmodellen, och vi är inte främmande för att se Stockholm stad som en egen part vid sidan av sin region. Dock vill vi påtala att det i sak finns ett stort behov av utvärderingar och detaljerade konsekvensanalyser för hur kulturlivets aktörer inom olika konstområden i så fall kan påverkas och medelsfördelningar/prioriteringar inom de olika områdena kan förändras i både regionen och Stockholms stad.

KLYS är i sak inte emot att somliga av landets större kommuner får mer centrala och enskilt starka roller inom samverkansmodellen, men **det är ytterst viktigt att en sådan här reform är noga med att undvika att det uppstår kulturpolitiska a-lag och b-lag bland landets kommuner**, dvs. att vissa kommuner arbetar ambitiöst och med stor kompetens i exempelvis konstnärspolitiska frågor, medan andra kommuner stagnerar i sitt kulturpolitiska arbete.

En reformerad samverkansmodell får under inga omständigheter leda till ökade skillnader mellan olika landsdelar när det gäller vilken kvalitet det offentligt finansierade kulturlivet kan erbjuda medborgarna. En kulturell infrastruktur bygger på ett intrikat samspel mellan bl a institutioner, kulturskapare, föreningsliv, studieförbund och andra arrangörer av olika slag. Ett nytt system för samverkan måste se till att det inte uppstår negativa konkurrens effekter i det regionala respektive kommunala kulturlivet mellan det fria kulturlivets aktörer och kulturinstitutionerna.

Kommuner med tongivande kulturinstitutioner är viktiga för både den regionala och nationella nivån. Redan i dagens kultursamverkansmodell är det självklart för många regioner att samverka med såväl kulturpolitiskt ambitiösa kommuner, som kommuner som inte har samma möjlighet eller vilja. Interregional kultursamverkan ger ytterligare positiva effekter för att ge invånarna likvärdiga möjligheter att aktivt delta i kulturlivet, samt för att upprätthålla principen om en armlängds avstånd och undvika ökad polarisering i kulturlivet och i kulturpolitiken.

10 Kultursamhällets reformbehov

10.1 Vad krävs för ökad delaktighet?

I detta avsnitt resonerar utredningen på ett intressant vis, men **KLYS saknar i resonemangen om ökad delaktighet de professionella kulturskaparnas roll och olika former av produktionsperspektiv inom kulturen och kulturpolitiken kopplat till delaktighet.** Goda villkor för landets yrkesverksamma kulturskapare är en förutsättning för tillgång till fler av en mångfald av konst och kultur, och ett kulturutbud som upplevs som relevant. Därför vill vi från KLYS särskilt lyfta fram punkten 3 i Myndigheten för kulturanalys' sammanfattning av delaktighetsmålet, nämligen att **det ska vara möjligt att verka, arbeta och försörja sig som kulturskapare i hela landet.**

10.2 Gestaltad livsmiljö

KLYS synpunkter angående avsnittet om gestaltad livsmiljö är helt i linje med vad vår medlemsorganisation Konstnärernas Riksorganisation skriver i sitt remissyttrande. Jämför gärna deras yttrande i sin helhet i läsningen av KLYS yttrande.

Utredningen lägger stor vikt vid politikområdet gestaltad livsmiljö. Utredaren motiverar förslaget att beskriva de nuvarande konst- och kulturområdena i mer generella termer (kap. 9.2) att det är viktigt att ett betydelsefullt kulturområde, som gestaltad livsmiljö, kan stödjas inom ramen för ett reformerat samverkanssystem. Området tas upp i ett eget kapitel (10.2) där utredaren lyfter området som en möjlighet att "sluta gapet mellan staten, regionerna och kommunerna".

Gestaltad livsmiljö är ett intressant område för bild- och formkonstnärer. Den offentliga konsten har en given plats i planeringen av våra stadsrum och gemensamma livsmiljöer, och är idag ett av de vanligaste konstnärliga uttryck som medborgarna möter i sin vardag.

- KLYS anser att gestaltad livsmiljö, som ett bredare område, skall stödjas på annat sätt än genom kultursamverkansmodellen. Gestaltad livsmiljö är ett komplext område som griper in i såväl samhällsplanering som stadsplanering och som delvis regleras av Plan- och bygglagen. Gestaltad livsmiljö bör snarare vara ett område för samhällsplanerande myndigheter att utveckla och stödja.

Enprocentsregeln

Utredningen lyfter enprocentsregeln, som är en princip för finansiering av offentlig konst i samband med bygginvesteringar som anger att en viss procentsats av investeringen skall gå till offentlig konst (s. 246). Enprocentsregeln används av många regioner och kommuner och bidrar till att mycket offentlig konst skapas. Utredaren skriver att "En av de mer betydelsefulla kulturpolitiska insatserna staten skulle kunna göra vore att sätta större press på att enprocentsregeln verkligen följs."

- KLYS instämmer i utredarens bedömning. Här kan staten agera förebildligt genom att se till att de statliga fastighetsbolagen tillämpar enprocentsregeln genom att skriva in detta i bolagens ägardirektiv och regleringsbrev. Vi vill också att fler regioner och kommuner skriver in i styrdokument att enprocentsregeln skall tillämpas.

Utredaren lyfter på sidan 247 de arkitekturpolicier som många kommuner tagit fram.

- KLYS vill uppmärksamma att många regioner och kommuner också beslutar om konstpolicyer som innehåller riktlinjer för till exempel hur kommunen skall finansiera, upphandla, genomföra och förvalta gestaltungsuppdrag och inköp av lös konst, och även kan innehålla uppgifter om hur enprocentsregeln skall användas. I Konstnärsnämndens undersökning om hur enprocentsregeln tillämpas i regioner och kommuner från 2020 uppgav drygt 50 % av de svarande regionerna och kommunerna att de hade en sådan policy.⁵

10.3 Kulturinstitutionen skolan

KLYS instämmer i utredningens konstaterande om skolans generellt stora betydelse för kulturlivets utveckling och att de estetiska ämnena i skolan bör tillämnas större vikt. Vi är mycket kritiska till avskaffandet av obligatoriet för estetiska ämnen på gymnasiet. Reformen har bidragit till att sänka dessa ämnens och därmed konstens och kulturens status i skolan och därmed i samhället. Vi kräver därför ett återinförande av obligatoriet i gymnasiet.

Att barn och unga, inte minst i skolan, får möta och uppleva professionell konst och utveckla sitt eget skapande är otroligt viktiga utvecklingsområden, där mer behöver göras inte minst på statlig och kommunal nivå.

Resurser för kultursatsningar i skolan måste tas från skol- och utbildningsbudgetarna och inte belasta den redan hårt ansträngda kulturbudgeten.

10.4 Kulturen och funktionshinderspolitiken

KLYS **tillstyrker** utredningens förslag om att se över hur olika stöd- och regelsystem påverkar möjligheterna för personer med funktionshinder att vara verksamma som kulturskapare, även professionellt.

10.5 Andra frågor av betydelse

Kulturen och integrationspolitiken

KLYS delar utredningens bedömning att en framgångsrik integration inom kulturområdet förutsätter en stark kulturell infrastruktur som verkligen kan erbjuda landets invånare ett utbud av hög kvalitet. Vi håller också med om att mycket mer behöver göras för att öka mångfalden i kulturens förträddarskap. Förbättrade villkor för landets yrkesverksamma kulturskapare är centralt både för ett kvalitativt och mångfasetterat utbud och för en mångfald i representationen. I sammanhanget vill vi peka på det viktiga arbete som görs inom ramen för *Konsten att delta* <https://konstenattdelta.se/>, när det gäller att skapa möten, nätverk, ömsesidigt utbyte mellan utlandsfödda och i Sverige etablerade kulturskapare som på ett värdefullt bidrar till integration inom kultursektorn.

Resurser för kultursatsningar som syftar till integration måste tas från budgeten för integration och inte belasta den redan hårt ansträngda kulturbudgeten.

⁵ Konstnärsnämnden, 1% för konstnärlig gestaltning av offentlig miljö, 2020, s 40.

Kulturens finansiering

KLYS välkomnar också utredarens syn på **offentlig finansiering av konst och kultur som viktiga samhällsinvesteringar som genererar stora värden för vårt land**, och inte som i första hand kostnader för samhället.

På sidan 259 skriver utredaren:

”Vi kan, utifrån alla de dialoger vi fört, också konstatera att en av de riktigt stora utmaningarna för framtida svenskt kulturliv rör finansieringen. Och detta är en mångfasetterad utmaning. Som Återstartsutredningen nyligen visat handlar det om institutionernas finansiering och om konstnärernas möjligheter att försörja sig.”

KLYS instämmer i utredningens konstaterande här, och vill tillägga att detta innebär att många kulturskapare inte får skäliga ersättningar och villkor, det gäller även vid uppdrag inom ramen för offentlig verksamhet eller offentligt finansierad verksamhet.

När det gäller finansiering av kultur vill KLYS betona **vikten av att det finns flera finansieringskällor** att vända sig till som yrkesverksam kulturskapare, inte minst inom den offentliga stödgivningen. Flera stödgivande instanser också på den statliga nivån främjar såväl kulturell mångfald som konstnärlig frihet.

Det är också **viktigt att ansvaret för bevakning och utredning av konstnärernas villkor ligger kvar hos en organisatoriskt fristående myndighet, nämligen Konstnärsnämnden**. Detta är en av anledningarna till att KLYS bestämt avråder från en sammanslagning av myndigheterna Konstnärsnämnden och Kulturrådet. Vi välkomnar därför att de båda myndigheternas redovisning i frågan nu remitterats fram till den 20 juni. Det ger berörda, inte minst landets yrkesverksamma kulturskapare och deras företrädare, möjlighet att närmare analysera konsekvenserna av en sådan sammanslagning. (Jfr vad vi skriver i avsnitt 7.2 ovan.)

11 Konsekvensanalys

Uppskattning av ekonomiska effekter

KLYS **delar inte utredningens slutsats** på sidan 264, utan ställer sig frågande till följande påstående:

”Vidare torde utredningens förslag att ersätta kulturplanerna med löpande uppdaterade och mer specifika samverkansplaner innebära en administrativ besparing, både för de centrala myndigheterna och berörda regioner.”

Vi tror, tvärt emot vad som hävdas här, att **risken föreligger att utredningens förslag om ett nytt system med samverkansplaner i stället kommer att öka byråkratin och administrationen inom kultursamverkansmodellen, och dessutom minska transparensen i planprocesserna** eftersom alla dokument inte alls säkert kommer att remitteras eller granskas på liknande vis som görs med dagens regionala kulturplaner. KLYS ser en risk för att samverkansplaner i ännu högre grad än idag kan bli rena **tjänstemannaprodukter, eftersom de föreslås att inte beredas politiskt**. Härvidlag kan den demokratiska processen i kultursektorn komma att undermineras både regionalt och kommunalt.

Vissa förvaltningsmässiga konsekvenser

När det gäller vad utredningen skriver i detta avsnitt vill KLYS påpeka att det finns **brister i utredningens analys av nuvarande kulturplanesystem**. Utredningen talar om att skapa ett nytt, öppnare och mer dynamiskt förvaltningssystem samt en förändrad rollfördelning inom samverkansmodellen:

”Förslagen syftar alltså till ett öppet och dynamiskt samverkanssystem som ska kunna anpassas till olika framtida behov. I detta syfte vill vi bland annat röra oss bort från de befintliga regionala kulturplanerna, antagna vart tredje eller fjärde år och med ett visst påbudet minimiinhåll. Samtidigt är det uppenbart att planer som antas med fasta intervall för längre tidsperioder har vissa fördelar, till exempel att det kan fattas sammanhållna beslut i fullmäktige som får större politisk uppmärksamhet än löpande uppdateringar. Fördelen med mer dynamiska planer överväger dock enligt vårt förmenande, särskilt som det innebär problem för kulturpolitiken i stort om allmänt hållna dokument som de regionala kulturplanerna kommer att uppfattas som frånkopplade de konkreta insatserna.” (s. 266)

KLYS menar att analysen här haltar i det att nuvarande fleråriga kulturplaner som regel kopplas till årligen framtagna så kallade regionala aktivitets- eller handlingsplaner för olika konstområden eller för helheten av regionens kulturliv, exempelvis så som Region Sörmland gör. Vi undrar vad som egentligen då blir det nya i en reformerad modell med dessa påtänkta kultursamverkansplaner?

KLYS instämmer i utredningens konstaterande att en förändrad rollfördelning inom modellen med mer kulturpolitiskt fristående kommuner **innebär olika risker för samverkan** mellan regioner och kommuner. Vi ser att det uppenbarligen finns **ett påtagligt behov av fördjupande konsekvensanalyser – både konstnärspolitiskt och kulturpolitiskt i stort.**

För KLYS,

Mårten Sandén
Ordförande

Ulrica Källén
Verksamhetsledare

Carl Liungman
Regionalpolitisk strateg

KLYS – EN SAMLAD RÖST FÖR SVERIGES KULTURSKAPARE

Sveriges Författarförbund, Dramatikerförbundet, Svenska Journalistförbundet, Läromedelsförfattarna, Konstnärernas Riksorganisation, Svenska Tecknare, Svenska Fotografers Förbund, Föreningen Svenska Tonsättare, SKAP, Federationen Svenska Musiker, Fackförbundet Scen & Film, Sveriges Scenkonstregissörer, Oberoende Filmares Förbund, Unionen- fackklubben vid SR, SVT och UR

Alströmergatan 12, 7 tr, 112 47 Stockholm • klys@klys.se • www.klys.se